

BADIIY NUTQ ILMI FIDOYISI**Shadmanova Nigora Irgashevna****Qarshi muhandislik-iqtisodiyoti “O‘zbek tili va adabiyoti” kafedrası****katta o‘qituvchisi****Davranov Saloxiddin Ikromjon o‘g‘li****GE- 171-22 guruh talabasi**

Annotatsiya: Masalaga "Yozuvchilar xalqdan til o‘rganadi va ularga til o‘rgatadi" degan tezis nuqtai nazaridan yondashadigan bo‘lsak, maqolaning ham o‘z dolzarbligi alohida ahamiyat kasb etadi. P. Qodirovning badiiy ijodidagi xizmatlari alohida taxsinga loyiq.

Kalit so‘zlar: nozik did, adib nazarida, qisqa-qisqa jumlarlar.

Abstract: If we approach the issue from the point of view of the thesis that "Writers learn languages from the people and teach them languages", the relevance of the article is also of particular importance. P. Kadyrov's services in artistic creation deserve special praise.

Key words: delicate taste, in the opinion of a writer, short sentences.

Mashhur so‘z san’atkorining nafaqat badiiy ijod bilan, balki badiiy ijodining asosi bo‘lgan til va nutq ilmi bilan ham uzluksiz shug‘ullanganligi va juda katta yutuqlar "sardori" darajasiga ko‘tarilganligi o‘z tarixiga ega.

Til, badiiy nutq haqidagi tadqiqotlari bilan filologiya fanimizning "peshtoqini bezab turgan" A. Qodiriy, Oybek, A. Qaxxor, H. Olimjon kabi adiblarimiz ijodidan ma'naviy oziq olib, lisoniy tadqiqotlar sohasida peshqadamlik qilayotgan adiblarimizdan biri Pirimqul Qodirovdir.

Ijtimoiy fikrning o‘shida eski murakkab kitobiy tilning to‘siq bo‘lib qolayotganini payqagan bir guruh ziyolilar 1905 yildan keyin o‘zbek tilida birin-ketin gazeta va jurnallar chiqara boshladilarki ularning tilini zamona talabiga moslash ham davrning, ham zamonning talabi edi.

1906 yilda chiqa boshlagan "Taraqqiy" nomli o'zbek gazetasi o'zining dastlabki sanalaridayoq til masalasini ko'tarib chiqdi.

"Xuddi o'sha yillari Toshkentda Abdulla Avloniyning " Turkiy Guliston yoxud axloq" nomli pedagogik kitobi bosilib chiqqan edi. U bunda til masalasiga katta e'tibor beradi.

P. Qodirov til va nutq masalalariga ilmiy yondashar ekan, u shu masalada A. Avloniy ishlariga ham murojaat qiladi, uni adabiy tilimizda Oktabr to'ntarishi arafasida yuz bergan muhim o'zgarishlar va jonli xalq tili asosiga asta-sekin o'tib borish jarayonini tadqiq etmasdan turib Hamza, A. Qodiriy kabi yetakchi yozuvchilarimizning dastlabki asarlaridagi badiiy tilni, 1905-1917-yillardagi adabiy tilni to'g'ri tasvir etish mumkin emas edi. Shuning uchun ham u Hamzaning 1914-yilda yozgan "O'rik", "Gilos" Nomli she'rlariga murojaat etadi:

"Gilos haddan oshiqib, xafalikdan toshiqib, keldi o'rik boshiga, musht ko'tarib, shoshiqib:" Ey o'rik, san so'zlama, maqtanmoqni ko'zlama! Yonboshinga bir tepay bog'ga hargiz yuzlama. G'o'rang qursin, kech bitar, yegan kishi ich ketar...

P. Qodirov nazarida, bu she'r da katta ijtimoiy mazmun bo'lmasa ham, 1914-yilda shunday sodda, ravon, shirali va serjilva xalq tilida asarlar yozish katta olamshumul hodisa edi.

O'zbek adabiyotida roman, qissachilikdan qora drama janri oldinroq, tezroq taraqqiy etganligi ma'lumdir. P. Qodirov bu janrlarga faqat adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan emas balki tilshunoslik badiiy nutq, badiiy nutq nuqtai nazaridan ham yondashib, ijobiy natijalarga erishadi. U o'zining lingvistik izlanishlarida badiiy nutqning nasriy shaklida latta muvaffaqiyat qozongan va shu o'rinda Abdulla Qodiriyga ham murojaat etadi.

Ma'lumki, A Qodiriyning "Juvonboz" hikoyasi inqilobda oldingi ilk prozaik asarlardan biridir.

"Juvonboz"da A Qodiriy inqilobidan oldingi davrning jirkanch bir holatini fosh qiladi. Pulni "tuflab yiqqan" qurumsoq savdogar Raufboyning o'g'li Sa'dulla o'qishni tashlab, maishiy buzqlikka beriladi, juvonbozlik qiladi, otasi yiqqan davlatni sovuradi, oxiri mastlik ustida og'ir jinoyat bilan qo'lga tushib, o'n bosh yilga qamaladidi-yu, Sibirga ketadi. P.Qodirov ta'kidlashicha:

A.Qodiriy bunday boyvachalardan qattiq nafratlanadi. Portretini aniq tasvirlar orqali ifoda etmasa-da, kitobning oxirida fikrini ro'y-rost aytib qo'ya qoladi:

Raufboyning xotini Soliha ayvonda yolg'iz o'zi do'ppi tikib o'tirib, o'g'li Sa'dullani o'ylaydi:

"Sa'dulla tushgur na madrasada turmasa, na uyga kelmasa, na dadasiga xat yozib, omon ekanligini bildirmasa. Bola bo'lib aql kirmadi. Sa'dullani qurib ketgo'r Raxim shayton aldab yo'ldan chiqardi. Unga ota ham kerak emas, ona ham kerak emas. Kecha -kunduz samovarda, uloqda, takyada..."

"Ichkari"da o'tirgan bir ayolning nutqi bu yerda juda o'ziga munosib qilib berilganligini hurmatli adibimiz mamnuniyat bilan qayd etadiki, bu uning badiiy nutqi va xalq tili masalalariga nozik did bilan yondashganligini ko'rsatadi. Chunki adib nazarida muallif "xolis" turib, Solihaning ichki dunyosini uning tili orqali tasvirlayapti. Ona o'z o'g'lining yomon yo'lga kirib ketayotganini sezib iztirob chekadi. Bu iztirob uning so'zlaridagina emas qisqa - qisqa jumlar ohangida ham sezilib turadi.

Demak, A. Qodiriydagi bu urinishlar jonli xalq tilining imkoniyatlaridan yil sayin dadil va samarali foydalanish, uning to'laqonli realistik badiiy asarlar yaratish yo'lida yangi-yangi muvaffaqiyatlarga erishuvida asosiy poydevor bo'ldi, deyish mumkun.

Pirimqul Qodirov yuqoridagi asarlarni til va nutq jihatidan tadqiq qilar ekan, u badiiy asar, u badiiy asar tiliga nihoyatda zukkolik bilan yondashadi. Unga o'zining xolis va odil bahosini beradi. P.Qodirov yozuvchilar ijodidagi badiiy til masalasiga baho berar ekan, o'z navbatida o'z asarlariga ham befarq

qaramaganligini uning "Olmos kamar" , "Yulduzli tunlar" , " Qora ko'zlar" , " Avlodlar dovoni" kabi nasriy asarlarida ko'rish mumkun. Bu alohida mavzu bo'lganligi uchun biz bu haqda fikr yuritishni lozim topmadik. Lekin shu narsa aniqku , u o'z badiiy til va nutqqa doir izlanishlarida tilda sifat va miqdoriy o'zgarishlar davom etishiga amin bo'ladi va bu jarayon, albatta, badiiy nutqda ham o'z izini qolidrishini isbotladi. Uning "Til va dil", "Xalq tili va realistik proza", "Adabiy o'ylar" kabi asarlaridagi ilmiy-insoniy fikrlar uning yetuk tilshunos olim ekanini ham tasdiqlaydi.

Albatta, adibga nisbatan berilayotgan bu sifatlar uning umr bo'yi ajdodlarimiz qoldirgan o'lmas ma'naviy merosdan bahramand bo'lib kelayotganligidan, al-Forg'oniy, al-Buxoriy , Ibn Sino , Ulug'bek, Bobur kabi allomalar ma'naviy olami bilan hamnafas ekanligidan dalolat beradi.

Pirimkul Qodirov o'zbek adabiy tilining sayqal topishi ba uni yanada yuqori darajalarga ko'tarish borasida ham amaliy, ham nazariy yondoshgan. U zamonaviy, tarixiy mavzularda ijod qilib, hozirgi o'zbek adabiy tilining barcha xususiyatlarini ochib berishga erishgan adiblarimizdan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Х. Дониёров, Б. Йўлдошев "Адабий тил ва бадиий стиль", Тошкент- 1988.
2. Пирмат Шермухаммедов. "Пиримкул Қодиров", Тошкент- 1983.
3. Irgashevna, S. N. (2023). THE CULTURE OF THE TEACHER'S SPEECH WHEN TEACHING THE RUSSIAN LANGUAGE. *American Journal of Pedagogical and Educational Research*, 8, 83-85.
4. Shodmonova, N. I. (2019). CO-TEACHING. *Modern Science*, (8-2), 221-224.
5. Shadmanova, N. I., & Usmonova, U. A. (2021). EFFECTIVENESS OF FIRST LANGUAGE IN ACQUISITION OF SECOND LANGUAGE. *Theoretical & Applied Science*, (1), 235-237.

6. Шадманова, Н. И. (2023). МОНОЛОГИЧЕСКАЯ И ДИАЛОГИЧЕСКАЯ РЕЧЬ ПРИ ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ. *Academic research in educational sciences*, 4(1), 298-302.
7. Irgashevna, S. N. (2023). LANGUAGE EDUCATION AS AN INTEGRAL COMPONENT OF PERSONAL AND PROFESSIONAL SPECIALIST GROWTH. *American Journal of Pedagogical and Educational Research*, 8, 80-82.
8. Шадманова, Н. И. (2016). К вопросу о выражении названий местности на русском и узбекском языках. *Молодой ученый*, (11), 1726-1728.
9. Шадманова, Н. Б. (2018). Организация нравственного воспитания. *Молодой ученый*, (15), 260-262.
10. Shadmanova, N. I., & Raximova, D. P. (2019). UTILIZATION OF DICTIONARY. *Theoretical & Applied Science*, (5), 129-131.
11. Шадманова, Н. И. (2022). МОНОЛОГИЧЕСКАЯ РЕЧЬ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ УЧЁНЫХ. *Academic research in educational sciences*, 3(2), 443-446.